

UDK 81:1

165.12

Marko Perić

Univerzitet u Beogradu, Filozofski Fakultet
Grupa za filozofiju

Milan Jovanović

Univerzitetu Nišu, Filozofski fakultet
Departman za filozofiju

U PRILOG DVOSTRUKOJ KONTEKSTUALNOJ ZAVISNOSTI SAZNAJNIH TVRDNJI

Apstrakt: Konverzacioni kontekstualizam je stanovište u filozofiji jezika prema kojem pitanje ispravnosti saznajnih tvrdnji (kojima se izriče da neki subjekt nešto zna ili ne zna) ima izraženu pragmatičku dimenziju, te da odgovor na to pitanje može varirati od konteksta do konteksta. Ali o čijem se kontekstu tu radi? Da li kada neko kaže „S zna da p“ istinitost te tvrdnje zavisi od konverzacionog konteksta osobe koja to tvrdi ili od konteksta osobe S o čijem se znanju radi? U radu branimo tezu da su za procenu ispravnosti pripisivanja znanja relevantna oba pomenuta konteksta. Zbog toga, rad počinjemo protivprimerima za kontekstualizam pripisivača znanja (*attributor contextualism*), gledišta koje umanjuje značaj subjektovog konteksta. U nastavku rada, razmatramo jedan model inkorporacije oba konteksta (pripisivačkog i subjektovog) za koji tvrdimo da bolje odgovara lingvističkim intuicijama o upotrebi glagola „znati“. Potom, problematizujemo asimetriju prisutnu u Zemanovom (Zeman 2010) modelu, kojom se, u svakom konkretnom primeru, favorizuje restriktivniji od dva konteksta. Branimo stav da ta asimetrija nije problem za teoriju, te da se ona zasniva na osnovnijoj a nekontroverznoj asimetriji kakvu imamo u konverzacionim pravilima pažnje i prilagođavanja (*rule of attention/ accommodation*), koncipiranim kao kod Dejvida Luisa (Lewis 1979).

Ključne reči: konverzacioni kontekstualizam, kontekstualizam pripisivača znanja, kontekstualizam subjekta znanja, asimetrija epistemičkih standarda.

1. Uvod

U ovom tekstu se bavimo analizom problema za (verovatno) najstandardniju verziju epistemičkog kontekstualizma, koja se u literaturi često naziva *kontekstualizam pripisivača znanja*.¹ Uprkos teorijskom fokusu te vrste kontekstualizma na kontekst onoga ko izvesnom subjektu pripisuje ili odriče znanje, naša glavna tvrdnja je da pomenuti problemi ukazuju upravo na nezanemarljivi značaj faktora vezanih za konverzacioni kontekst subjekta saznanja prilikom evaluiranja epistemičkih tvrdnji. Rad započinjemo uporednom analizom klasičnih invarijantističkih pozicija u epi-

¹ U pitanju je izraz „attributor contextualism“ široko korišćen u anglosaksonskoj filozofskoj literaturi. Vid. npr. DeRose 1992, 1999, Greco 2008.

stemologiji i konverzionog kontekstualizma kao verzije moderne varijantističke epistemologije. Argumentujemo u prilog kontekstualizma, s obzirom na širok spektar značenja koji termin „znanje“ ima u okviru različitih konverzionih konteksta i jakih intuicija po pitanju svakodnevnih lingvističkih praksi povodom epistemičkih termina. Zatim izlažemo suštinske razlike između kontekstualizma subjekta (*engl.* subject contextualism) i kontekstualizma pripisivača znanja, ukazujući na činjenicu da većina autora pod kontekstualizmom prvenstveno na umu ima potonju poziciju. Međutim, čini se da mnogi zastupnici kontekstualizma pripisivača znanja zanemaruju odlike konteksta u kojima se subjekt nalazi. U tom smislu, navodimo argumente u prilog inkorporacije ovih faktora prilikom procene istinosnih vrednosti saznanjnih tvrdnji kojima se subjektu pripisuje znanje. U poslednjem poglavlju, ukazujemo na izvesnu asimetriju koja se javlja u vezi sa epistemičkim standardima, a koja (gotovo) uvek favorizuje više standarde za pripisivanje znanja, bilo da su oni deo konverzionog konteksta pripisivača ili subjekta saznanja. Branimo stav da je ova asimetrija ukorenjena u snažnoj intuiciji o infalibilističkoj prirodi znanja.

2. Varijantizam vs. kontekstualizam

Klasične invarijantističke pozicije u epistemologiji zasnivaju se na stavu da istinosni uslovi saznanjnih tvrdnji ne zavise od konverzionih faktora u kojima se subjekt ili pripisivač znanja nalaze. Na osnovu tradicionalnih definicija znanja, saznanjna tvrdnja „S zna da p“ jeste istinita akko subjekt S ima istinito opravdano verovanje i pritom nije u takozvanim *getijeovskim scenarijima*.² Prema invarijantizmu, dakle, ako subjekt ispunjava pomenute uslove data tvrdnja biće istinita, bez obzira ko, kada i u kojim okolnostima je izriče. Različite invarijantičke teorije pak zahtevaju različit stepen opravdanja, odnosno izvesnosti, da bi bilo istinito reći da subjekt nešto zna, deleći pritom zajedničku pretpostavku o tome da postoji samo jedan skup epistemičkih standarda koje subjekt treba da zadovolji. Zavisno od visine tih standarda, invarijantista može biti i neko poput Džordža Mura (George Moore) ko smatra da većina subjekata u normalnim okolnostima ispunjava zahtev za apsolutnom izvesnošću (Moore 1959), ili može biti skeptički orijentisani filozof koji smatra da subjekti (gotovo) nikada ne mogu da ispune taj zahtev.

Neke od modernih invarijantističkih teorija radikalno skeptičkog tipa, poput Angerove (Peter Unger), insistiraju da je za pripisivanje znanja neophodna apsolutna

² Edmund Getije (Edmund Gettier) je svojim čuvenim protivprimerima tradicionalnu definiciju znanja kao istinitog opravdanog verovanja najblaže rečeno doveo u pitanje, tako da čitalac treba da ima na umu da je ponuđena definicija (jedino) prihvatljiva za naše trenutne potrebe u cilju objašnjenja suštinskih razlika između invarijantizma i kontekstualizma. Videti: Gettier 1963. Takođe, na ovom mestu bismo želeli da se zahvalimo profesoru Milošu Kovačeviću i kolegici Emi Živković koji su na samoj konferenciji (nakon našeg izlaganja) izneli vrlo osnovane dileme povodom toga da li saznanjne tvrdnje tipa „S zna da p“ uvek imaju presupoziciju istinitosti datog iskaza p. Te dileme su, zasigurno, vrlo važne za epistemologiju koja je usmerena na konceptualnu analizu znanja, a posebno za njen eksperimentalni deo. Tehnička ograničenja ovog rada, kao i njegov fokus na jednu drugu temu, obavezuju nas da taj interesantan problem ovde ipak ne tematizujemo.

izvesnost, u smislu odsustva bilo kakve sumnje ili mogućnosti greške (Unger 1971). Anger je smatrao da je znanje apsolutan pojam, poput pojmova „prazno“, „ravno“, itd. Ovi pojmovi podrazumevaju odsustvo odgovarajućih korelativnih svojstava, pa analogno odsustvu bilo kakve neravnine ili bilo kakve ispunjenosti, Anger izvodi zaključak da znanje podrazumeva odsustvo svake sumnje ili mogućnosti greške. Pošto gotovo nikada nismo u stanju da isključimo baš sve mogućnosti greške, nameće nam se skeptički zaključak da ništa sa sigurnošću ne možemo znati.

U cilju odgovora skeptičkom invarijantizmu Pitera Angera, Fred Drecke (Fred Dretske) je formulisao teoriju relevantnih alternativa kojom je (uprkos tome što je ona sama u osnovi invarijantistička teorija znanja) anticipirao epistemički kontekstualizam. Iako je znanje modalnog karaktera i zahteva otklanjanje prepreka, odnosno mogućnosti grešaka, kako bi bilo uspešno pripisano, Drecke naglašava da nije nužno otkloniti sve takve mogućnosti, već samo one koje su relevantne u datim okolnostima. Uprkos činjenici da je izuzetno teško utvrditi jasan skup kriterijuma za relevantnost alternativa, Drecke je smatrao da postoje određeni objektivni, nekonverzacioni faktori koji na direktan način utiču na relevantnost. Po njegovom mišljenju, ključni element za relevantnost neke alternative predstavlja njena objektivna verovatnoća u datim okolnostima (Dretske 1970: 1021). Sve moguće varijacije datih okolnosti i odgovarajuće promene u skupu relevantnih alternativa jesu deo pragmatičke, ali ne i semantičke dimenzije znanja, s obzirom da značenje pojma znanja ostaje konstantno kroz različite kontekste, zahtevajući pritom isključivanje svih relevantnih mogućnosti greške.

S druge strane, prema kontekstualizmu (kao varijantističkoj poziciji) utvrđivanje relevantnosti alternativa ne tiče se samo *pragmatičke dimenzije* znanja, već se njome zadire i u samo *značenje* pojma znanja. Iz perspektive te pozicije, jedna ista sazajna tvrdnja može imati različit semantički sadržaj (istinosne uslove) u različitim kontekstima izricanja. Kontekstualisti time tvrde da se značenje pojma znanja razlikuje od konteksta do konteksta u kojima se vrši pripisivanje znanja. Znanje je po njihovom mišljenju *indeksičkog karaktera* a istinosni uslovi sazajnih tvrdnji zavise od konverzacionih faktora datog epistemičkog konteksta. Odličan primer ovog gledišta je Koenova (Stewart Cohen) pozicija, koju on sam karakteriše sažeto na sledeći način: „Dakle, teorija koju ja želim da branim tumači 'znanje' kao indeksički izraz. U tom smislu, jedan govornik može pripisivati znanje subjektu, dok drugi govornik negira znanje tom istom subjektu, bez kontradikcije” (Cohen 1988: 97).

Kada govorimo o kontekstualnoj zavisnosti sazajnih tvrdnji, na umu pre svega imamo stanovište u filozofiji jezika³ prema kome semantički sadržaj sazajnih tvrdnji zavisi od konteksta u kojima su te tvrdnje izrečene. Osnovna poenta epistemičkog kontekstualizma je da je termin „znanje“ kontekstualno osetljiv, te da značenje ovog termina varira u odnosu na kontekst u kome je izrečena određena sazajna tvrdnja oblika „S zna da p“. Za razliku od klasičnih invarijantističkih pozicija, prema kontekstualistima, poput Kita Dirouza, da bi izrečena sazajna tvrdnja bila istinita, subjekt

³ Tačnije, u „filozofiji epistemološkog jezika“, kako Dirouz (Keith DeRose) naziva svoju kontekstualističku poziciju (DeRose 2009: 19).

kome se znanje pripisuje mora ispuniti ne samo tradicionalne uslove za znanje, poput istinitosti i verovanja, već mora biti i u *dovoljno dobroj epistemičkoj poziciji*. Koliko dobra epistemička pozicija subjekta mora biti da bi mu moglo biti pripisano znanje zavisi od konteksta u kome se izriče data saznanja tvrdnja. Epistemička pozicija subjekta direktno zavisi od epistemičkih standarda koji moraju biti zadovoljeni da bi se moglo ispravno pripisati znanje. Epistemički standardi su varijabilni uslovi konverzionih konteksta koji određuju koliko bi jak epistemički položaj saznanog subjekta trebalo da bude da bi mu moglo biti pripisano znanje.

Mnogi kontekstualisti smatraju da epistemički standardi ne zavise samo od objektivnih okolnosti u kojima se subjekt (ili pripisivač znanja) nalazi, već i od konverzionih faktora kao što su namere, potrebe i interesi govornika koji učestvuju u pripisivanju znanja (npr. Cohen 1999: 61). Stoga se ovakva verzija kontekstualizma često naziva konverzionim kontekstualizam. Da bismo ilustrovali osnovnu poentu ove pozicije razmotrimo čuveni Koenov primer sa aerodromom:

Aerodrom, scenario [A]

Meri i Džon su na aerodromu u Los Anđelesu i razmatraju da odaberu određeni let za Njujork. Žele da znaju da li taj avion preseda u Čikagu. Sasvim slučajno čuju da neko pita putnika Smita da li zna da taj avion sleće u Čikago. Smit gleda u plan sa maršrutom leta koji je dobio od svog turističkog agenta i odgovara: „Da, znam – sleće u Čikago.“ Ispostavlja se da Meri i Džon imaju veoma važan poslovni susret koji moraju da obave na aerodromu u Čikagu. Meri kaže: „Koliko je pouzdan taj plan leta? Moguće je da sadrži grešku u štampi. Moguće je da su u poslednjem trenutku promenili raspored.“ Meri i Džon se slažu da Smit ne zna zaista da će avion sleteti u Čikago. Odlučuju da provere sa zaposlenima na aerodromu. (Cohen 1999: 58)

Epistemički standardi operativni u kontekstu u kome se nalazi Smit i epistemički standardi operativni u kontekstu konverzacije između Meri i Džona znatno se razlikuju. Otuda i razlika u spremnosti Meri i Džona da Smitu (ili sebi) pripišu znanje o tome da li avion zaista sleće u Čikago ili ne. Ali ko je onda u pravu, Smit ili Meri i Džon? Prema kontekstualizmu sve troje su u pravu. Kako? U konverzionom kontekstu C_1 u kome se nalazi Smit, epistemički standardi su niži, pa je stoga i skup relevantnih alternativa koje treba isključiti znatno uži nego u kontekstu C_2 u kome se nalaze Meri i Džon. Iz tog razloga, saznanja tvrdnja kojom Smit sebi pripisuje znanje jeste istinita u njegovom kontekstu. S druge strane, razmatranje mogućnosti da plan leta sadrži štamparsku grešku, ili da je zastareo, direktno utiče na povišavanje epistemičkih standarda, a samim tim i na proširenje skupa relevantnih alternativa u kontekstu u kome se nalaze Meri i Džon. Oni stoga ispravno odbijaju da Smitu pripišu znanje u okviru svog konverzionog konteksta.

Prema kontekstualistima, jedna od najvećih prednosti konverzionog kontekstualizma u odnosu na invarijantističke pozicije je ta što uspeva da očuva intuicije o lično naznačenim sadržajima (*engl.* personally indicated content) koje govornici podrazumevaju i pored identičnih izraza kojim ih saopštavaju. U tom su smislu i Meri i Džon u pravu kada Smitu odriču znanje u kontekstu C_2 , ali takođe i Smit koji sebi pripisuje znanje u kontekstu C_1 – onako kako i sam Koen sugeriše u ranije datom

citatu. Kao još jedan značajan argument u prilog kontekstualizma često se navodi i uspešnost te pozicije u objašnjenju različite upotrebe pojma znanja u svakodnevnoj jezičkoj praksi.

3. Kontekstualizam subjekta vs. kontekstualizam pripisivača znanja

Okrenimo se sada jednoj (potencijalnoj, pre nego li često raspravljanoj i široko poznatoj) podeli unutar kontekstualističkog tabora. Kontekstualizam subjekta i kontekstualizam pripisivača znanja razlikuju se s obzirom na to da li se sazajne tvrdnje procenjuju u odnosu na kontekst pripisivača znanja (*engl.* *attributor of knowledge*) ili u odnosu na kontekst subjekta kome se znanje pripisuje (*engl.* *subject of knowledge*). Kada je reč o konverzacionom kontekstualizmu filozofi prvenstveno imaju na umu poziciju po kojoj istinitost sazajnih tvrdnji zavisi primarno od konteksta pripisivača znanja, na način koji smo već opisali. Treba imati na umu da u određenim slučajevima osoba koja pripisuje znanje može istovremeno biti i subjekt saznanja.⁴

Kontekstualizam subjekta je shvatanje po kome se standardi za pripisivanje znanja menjaju s obzirom na obeležja subjektovog konverzacionog konteksta. Suštinska razlika između kontekstualizma subjekta i kontekstualizma pripisivača znanja počiva na pitanju koji su standardi za pripisivanje znanja adekvatni – oni koji su operativni u okviru konverzacionog konteksta subjekta, ili oni koji su operativni u okviru konteksta pripisivača znanja. Ova distinkcija mogla bi se takođe ilustrovati Koenovom primerom aerodroma. Kontekstualizam subjekta podrazumevao bi da se istinitost sazajne tvrdnje da Smit zna da avion sleće u Čikago procenjuje s obzirom na Smitov konverzacioni kontekst, a ne u odnosu na kontekst u kome se nalaze Meri i Džon. Kontekstualizam subjekta bi se, dakle, zasnivao na tvrdnji da postoji variranje standarda za pripisivanje znanja, ali samo ako se desi izvesna promena u okviru subjektovog konverzacionog konteksta. Na primer, ako bi Meri i Džon prišli Smitu i ukazali mu na mogućnost greške, onda bi, u okviru njegovog konteksta takođe došlo do promene standarda za pripisivanje znanja, pa više ne bi bilo istinito reći da Smit zna da će avion sleteti u Čikago, bilo da on sam to kaže ili neko drugi. Zastupnici ovog gledišta misle da je pogrešno tvrditi da subjektovo znanje zavisi od pripisivača znanja u bilo kom smislu. Razmatranjem određenih mogućnosti greške, pripisivač znanja podiže epistemičke standarde, ali se time ni na koji način ne menja snaga epistemičke pozicije subjekta. Iz tog razloga, ovi filozofi smatraju da bi prilikom razmatranja istinosnih vrednosti sazajnih tvrdnji jedino bilo opravdano uzimati u obzir obeležja subjektovog konverzacionog konteksta.

Zapravo, kada je u pitanju kontekstualizam subjekta čini se da različiti autori pod ovim terminom podrazumevaju donekle različite pozicije. Mnogi kontekstualisti smatraju da u pravom smislu jedino Majkl Vilijams zastupa ovu poziciju, bez

⁴ Iako je raširena praksa da epistemolozi navode primere u kojima je pripisivač znanja istovremeno i subjekt znanja, Kit Dirouz (koji i sam to radi) ipak s pravom primećuje da to nije teorijski najbolje, te preporučuje da je poželjno izbegavati ovakve primere (DeRose 2009: 34). Potreba za razdvajanje ova dva nivoa u primerima povezana je sa temom našeg rada. U ovoj lošoj praksi lako se gubi iz vida i troslojna struktura kontekstualističke pozicije: *subjekt – pripisivač znanja – epistemolog*, što dodatno zamagljuje značaj konteksta subjekta saznanja.

dotadne eksplikacije šta bi ta pozicija konkretno podrazumevala. Moguće je da oni smatraju da inferencijalni kontekstualizam, zbog insistiranja na nesamerljivosti epistemičkih standarda među različitim konverzacionim kontekstima, nužno u fokusu ima faktore subjekta prilikom procene istinosnih vrednosti sazajnih tvrdnji. Kit Dirouz, na primer, ističe da (DeRose 2009: 23) pojam „kontekstualizam subjekta“ u poslednje vreme sve više označava poziciju koju on naziva *invarijantizam osetljiv u odnosu na subjekte* (engl. subject sensitive invariantism).

Predstavnici ove pozicije, poput Stenlija (Jason Stanley) i Hotorna (John Hawthorne), donekle i Dreckea,⁵ smatraju da standardi za pripisivanje znanja ne variraju (ne samo s obzirom na kontekst pripisivača znanja, već ni u odnosu na konverzacioni kontekst subjekta), ali da određene karakteristike situacija i praktični interesi subjekta utiču na njegovo znanje. Da bismo ilustrovali ovu poziciju, poslužićemo se čuvenim Goldmanovim (Alvin Goldman) primerom sa lažnim ambarima.⁶ Ako pretpostavimo da subjekt prolazi kroz predeo u kome postoje brojne makete ambara, koje su prilično uverljive i koje pritom nije moguće perceptivno razlikovati od pravih ambara u normalnim okolnostima, za njega nećemo moći da kažemo da zna da se ispred njega nalazi ambar, čak i ako zaista gleda u pravi ambar. Sama činjenica da se u okolini nalaze makete ambara, bez obzira na to što subjekt možda nema ni najmanju predstavu o tome, dovoljna je da ugrozi njegovo znanje.

Analogno tome, ako se Smit nalazi u situaciji u kojoj čita plan leta koji je falsifikovan (ili je prosto predmet neumesne šale lokalnih srednjoškolaca koji štampaju različite falsifikate brošura, mapa i planova letova), ne bi bilo opravdano pripisivati znanje Smitu, bez obzira što on nema ni najmanju predstavu da je žrtva takve prevare.⁷ U takvim okolnostima, za Smita ne bi bilo ispravno reći da zna, čak i ako bi ispred sebe imao pravi plan leta.

Ipak, ovakve situacije nisu u suprotnosti sa kontekstualizmom pripisivača znanja, smatra Dirouz. Naprotiv, one prema njemu, konstituišu bitan deo subjektive eksternalističke strukture opravdanja, te moraju biti uzete u obzir prilikom odgovarajućih pripisivanja znanja. U tom smislu nema razlike između kontekstualizma i invarijantizma osetljivog u odnosu na subjekte, jer obe pozicije uključuju pomenute faktore za procenu istinitosti sazajnih tvrdnji. Osnovna razlika između ovih pozicija je u tome što kontekstualizam tvrdi da istinosa vrednost sazajne tvrdnje, kojom pripisujemo znanje subjektu, ne zavisi samo od objektivnih okolnosti u kojima se subjekt nalazi, već i od konverzacionog konteksta pripisivača znanja.

Faktori pripisivača postavljaju određeni standard koji subjekt mora da zadovolji da bi sazajna tvrdnja bila istinita: oni određuju *u koliko dobroj epistemičkoj poziciji subjekt mora da bude da bi mu se moglo pripisati znanje*. Oni stoga utiču na istinosne uslove,

⁵ Smatra se da termin „invarijantizam osetljiv u odnosu na subjekte“ potiče od Hotorna (Hawthorne 2004). Stenli (Stanley 2005) ovu poziciju označava kao *interesno-relativni invarijantizam* (engl. interest-relative invariantism), dok Drecke (Dretske 2004) koristi termin *umereni kontekstualizam* (engl. modest contextualism).

⁶ Sâm Goldman ovaj primer (Goldman 1976: 772–3) pripisuje Karlu Džinetu (Carl Ginet).

⁷ Ako biste dodatno da pojačate primer, pretpostavite da se takve stvari dešavaju prilično često u poslednje vreme.

odnosno sadržaj, saznajne tvrdnje. Faktori subjekta, sa druge strane, određuju da li subjekt zadovoljava postavljene standarde, čime utiču na istinosnu vrednost saznajne tvrdnje, *ne* utičući pritom na njen sadržaj: oni *određuju u koliko dobroj epistemičkoj poziciji subjekt zaista jeste.* (DeRose 2009: 36)

Dirouz smatra da faktori subjektivog konteksta određuju *istinosnu vrednost* saznajne tvrdnje, ne određujući pritom njene *istinosne uslove*. Faktori konteksta pripisivača određuju visinu standarda za pripisivanje znanja, a faktori subjekta determinišu da li subjekt zaista zadovoljava te standarde ili ne. Po njegovom mišljenju i faktori subjekta i faktori pripisivača znanja utiču na skup relevantnih alternativa, ali samo faktori pripisivača određuju sadržaj saznajnih tvrdnji. Stoga je pogrešno smatrati da se navođenjem skupa relevantnih alternativa direktno specifikuje sadržaj određene saznajne tvrdnje. Moguće je, čak, da značenje određene tvrdnje kojom se pripisuje znanje ostane isto, uprkos promeni ili proširenju skupa relevantnih alternativa, zato što promena u skupu relevantnih alternativa može biti izazvana promenom u faktorima subjekta, koji ne utiču na značenje tvrdnji. Iz tog razloga Dirouz smatra da invarijantistička verzija teorije relevantnih alternativa ne može uspešno da objasni kako dolazi do promene značenja saznajnih tvrdnji.

Ono što je pak od suštinskog značaja za nas su situacije u kojima subjektiv konverzacioni kontekst utiče na istinitost saznajnih tvrdnji kojima se subjektu pripisuje znanje. Da li su alternative koje Smit razmatra u svojim razgovorima sa drugim osobama relevantne prilikom procene istinosnih vrednosti saznajnih tvrdnji od strane pripisivača znanja? I, još važnije, da li pripisivači znanja moraju biti svesni ovih alternativa ili ne? Naposletku, da li te alternative koje su za samog Smita relevantne moraju biti relevantne i za nas (epistemologe) kada utvrđujemo da li mu je s pravom pripisano znanje od strane datih pripisivača?

Da bismo detaljno analizirali u kojoj meri faktori konverzacionih konteksta subjekta znanja utiču na procenu istinosnih vrednosti saznajnih tvrdnji, razmotrimo sledeći scenario koji je modifikovan tako da ističe pragmatičku dimenziju situacije u kojoj se nalazi naš subjekt Smit:

Aerodrom, scenario [B].

Meri i Džon su na aerodromu u Los Anđelesu i čekaju svoj let za Njujork. Videli su u turističkom prospektu da avion presađa u Čikagu, što su primili k znanju, iako ih ne interesuje previše. Sasvim slučajno čuju početak razgovora između dva putnika, u kojem Smit kaže Braunu kako iz prospekta zna da avion sleće i u Čikago. U nastavku razgovora (koji Meri i Džon ne čuju) Smit pojašnjava Braunu da ima izuzetno važan posao na aerodromu u Čikagu. Braun, iskusan avionski putnik, pita Smita da li je proverio na samom aerodromu datu informaciju, jer su prospekti jako nepouzdati, nakon čega Smit zbog važnosti date informacije zaista počinje da sumnja da lako može biti u krivu. Meri i Džon misle da (i) Smit zna da avion presađa, iako sam Smit ne misli za sebe da zna.

U navedenom primeru, Smit je taj u čijem konverzacionom kontekstu dolazi do razmatranja alternative koja povišava epistemičke standarde. Suštinska dilema nastaje kada se pitamo da li bi Meri i Džon iz svog konverzacionog konteksta uspešno pripisali znanje Smitu, ako bi rekli da on zna da avion sleće u Čikago. Čini se da

bi to bilo pogrešno, iz istog razlog iz kog bi bilo pogrešno da Smit pripiše znanje Meri i Džonu u okviru scenarija A. Subjektova epistemička pozicija u oba slučaja nije dovoljno dobra da bi mu moglo biti pripisano znanje, ukoliko ne pribavi dodatnu evidenciju kako bi eliminisao razmatrane alternative. To ukazuje na činjenicu da je subjektov kontekst od presudne važnosti prilikom razmatranja relevantnosti alternativa i, analogno tome, visine epistemičkih standarda prilikom pripisivanja znanja. U oba slučaja, važnost sastanka u Čikagu podiže ulog i u pragmatičkom smislu onemogućava uspešno pripisivanje znanja. U slučaju da Smitu nije toliko bitno da li avion sleće u Čikago (ili u slučajevima u kojima ta alternativa jednostavno nije razmatrana kao relevantna), sazajna tvrdnja kojom Meri i Džon pripisuju znanje Smitu verovatno bi bila istinita.

Ukoliko Meri i Džon u okviru scenarija B pripišu znanje Smitu, ne znajući za njegov sastanak u Čikagu, iz njihove perspektive ta sazajna tvrdnja može izgledati istinito. Ipak, iz perspektive nas kao epistemologa, koji procenjujemo tu sazajnu tvrdnju, ona je neistinita, jer subjektova epistemička pozicija nije dovoljno dobra da bi mu omogućila uspešno pripisivanje znanja. Samo ukoliko bi Smit uspeo da isključi sve relevantne mogućnosti greške ta sazajna tvrdnja mogla bi postati istinita.

Zašto smo onda spremni da prihvatimo odricanje znanja Smitu čak i u prvom primeru, kada se visoki ulozi tiču samo konteksta Meri i Džona, te konsekventno samo njihovog konteksta? U tom konverzacionom kontekstu nije ispravno pripisati znanje Smitu, iako bi u okviru konteksta C_1 u kome se Smit nalazi, on verovatno sebi uspešno pripisao znanje. Analogno tome, u tom istom kontekstu ne bi bilo ispravno pripisati znanje Meri i Džonu, za koje je eventualno nesletanje aviona u Čikago relevantna alternativa. Sastanak u Čikagu utiče na pragmatičku dimenziju znanja, podižući epistemičke standarde i čineći tu alternativu relevantnom, pa epistemičku poziciju subjekta automatski čini slabijom.

Vratimo se za trenutak na scenario B i razmotrimo da li bi u toj situaciji bilo ispravno pripisati Smitu znanje da avion sleće u Čikago. Pošto se u konverzacionom kontekstu Meri i Džona nije ništa promenilo, prema kontekstualizmu pripisivača znanja deluje da ni istinosa vrednost sazajne tvrdnje ne bi bila promenjena. U odnosu na epistemičke standarde koji su aktuelni u konverzacionom kontekstu pripisivača, deluje da bi bilo ispravno i dalje pripisivati znanje Smitu. S druge strane, Smitova epistemička pozicija nije ista kao i u scenariju A, što nas navodi da sumnjamo u izloženu pretpostavku. Ako sam Smit nije u stanju da isključi alternativu po kojoj je u pitanju falsifikat, ili greška u štampi, ili izmena u planu leta, te ako sam počinje da sumnja u izvesnost sletanja u Čikago, deluje pogrešno i dalje smatrati istinitim pripisivanje znanja od strane Meri i Džona.

Razmotrimo i mogućnost po kojoj Meri i Džon čuju razgovor koji Smit vodi sa Braunom, te tako postaju svesni alternativa koje Braun predočava Smitu. Da li ove alternative onda postaju relevantne u konverzacionom kontekstu Meri i Džona? Ako da, onda je stvar jasna, te alternative podižu epistemičke standarde unutar njihovog konteksta, što zatim čini neistinitim pripisivanje znanja Smitu. Ali šta ako Meri i Džon ne prihvate ove alternative kao relevantne ili oni sami imaju evidenciju koja ih

eliminiše? Na kraju krajeva, lično njima je gotovo nebitno da li avion sleće u Čikago ili ne.⁸

Prema kontekstualizmu pripisivača znanja, na procenu istinitosti sazajnih tvrdnji u okviru određenog konteksta utiču kako nekonverzacioni faktori (određene okolnosti u kojima se subjekt nalazi), tako i konverzacioni faktori tog konteksta (mogućnosti greške koje pripisivač znanja razmatra sa svojim sagovornicima). Ali, kao što vidimo iz scenarija B, na procenu istinitosti sazajnih tvrdnji u kontekstu pripisivanja znanja direktno utiču i konverzacioni faktori konteksta u kome se nalazi subjekt saznanja. Čini se da predstavnici kontekstualizma pripisivača znanja često previđaju ovu važnu poentu.⁹

4. Asimetrija epistemičkih standarda

Poseban problem javlja se u slučajevima u kojima postoji značajna razlika u visini standarda za pripisivanje znanja između subjektovog konteksta i konteksta pripisivača znanja. U ovim slučajevima postoji izvesna asimetrija. Kao što smo videli u scenariju A, kada je pripisivač znanja u kontekstu u kome su epistemički standardi viši u odnosu na kontekst subjekta, čini se opravdanim reći da subjekt ne zna određeni iskaz. Međutim, u slučajevima u kojima se pripisivač znanja nalazi u kontekstu sa nižim standardima u odnosu na standarde za pripisivanje znanja koji su operativni u kontekstu subjekta saznanja, čini se da je kontraintuitivno reći da je tvrdnja „S zna da p“ istinita. Jedna ilustracija toga data je u scenariju B.

Po kontekstualizmu pripisivača znanja, obeležja konverzacionih konteksta u kojima se nalazi osoba koja vrši pripisivanje znanja trebalo bi da budu primarna. Ipak, subjekt saznanja se (po pretpostavci) nalazi u kontekstu sa višim epistemičkim standardima, pa zato pripisivanje znanja u takvim slučajevima može delovati kontra-

⁸ Jedan od zanimljivih problema za kontekstualizam odnosi se na pitanje da li je, na osnovu evidencije koju pripisivači znanja poseduju za eliminisanje nekih od relevantnih alternativa moguće pripisati znanje subjektu, uprkos tome što on sam više nema adekvatno opravdanje za verovanje u određeni iskaz. U Koenovom primeru aerodroma, koji smo označili kao scenario A, Meri i Džon uvode određene alternative koje direktno utiču na povišavanje epistemičkih standarda, što od subjekta zahteva dodatnu evidenciju kako bi i dalje ispravno mogli da mu pripišu znanje. Ukoliko ne pribavi odgovarajuću evidenciju (ili ukoliko je u datim okolnostima nije moguće pribaviti) Meri i Džon ne samo da više ne bi opravdano pripisivali znanje Smitu da avion sleće u Čikago, već bi ispravno tvrdili da Smit ne poseduje znanje tog iskaza, iako se u njegovoj epistemičkoj poziciji apsolutno ništa nije promenilo, niti je on svestan alternativa koje oni razmatraju. Šta se međutim dešava ako Meri i Džon pribave evidenciju na osnovu koje mogu ponovo da tvrde kako znaju da avion sleće u Čikago? Da li na osnovu te evidencije mogu pripisati znanje i Smitu, ili je neophodno da i sam Smit pribavi takvu evidenciju da bi mu moglo biti pripisano znanje? Iako se naizgled čini da evidencija koju pripisivači znanja poseduju nije dovoljna da bi omogućila pripisivanje znanja Smitu, osim ukoliko i on sam ne pribavi odgovarajuću evidenciju, intuicije povodom ovog pitanja nisu potpuno jasne i bilo bi interesantno analizirati specifične primere koji se odnose na ovaj problem.

⁹ Zapravo, neki od najpoznatijih predstavnika ove pozicije ukazuju na činjenicu da je u određenim situacijama kontekst subjekta od presudnog značaja prilikom procene istinitosti sazajnih tvrdnji, ali ne specificuju dovoljno o kakvim faktorima i kojim uslovima je reč.

intuitivno i problematično. Neki kritičari kontekstualizma pripisivača zato smatraju da nije sasvim jasno čiji epistemički standardi bi u datim situacijama trebalo da imaju prednost – standardi subjekta ili pripisivača znanja.

Pomenuta asimetrija ogleđa se u spremnosti da (gotovo) uvek dajemo prednost višim epistemičkim standardima nakon što oni postanu aktuelni, čak i u situacijama u kojima postoji značajna težnja da standardi budu sniženi. Čini se da jednom kada u konverzaciji neko od sagovornika povisi epistemičke standarde, oni ne samo da teže da ostanu nepromenjeni, već se sve sazajnne tvrdnje potom procenjuju u svetlu povišenih standarda što uglavnom rezultira njihovom netačnošću. Iz tog razloga, neki kontekstualisti, poput Zemana (Dan Zeman), tvrde da procenu istinosnih vrednosti sazajnih tvrdnji uvek treba vršiti prema onim standardima koji su viši, bez obzira da li su oni deo konverzionog konteksta subjekta ili pripisivača znanja (Zeman 2010: 197). Zeman tu formuliše pravilo koje zove *princip najviših standarda* (*engl. highest standards principle*), naglašavajući pritom da se izraz „najviši“ ne odnosi na najviše moguće standarde, već na najviše standarde u odnosu između konteksta subjekta i konteksta pripisivača znanja.¹⁰

Ovakav pristup, uz naglašavanje značaja subjektovog konteksta, prirodno bi razrešio problem na koji ukazujemo – tj. spasio bi kontekstualizam od kontraintuitivnih rezultata u slučajevima kao što je onaj dat u scenariju B. Ipak, uprkos tome – i nasuprot našem stavu da je ova pozicija važna dopuna za standardni konverziono kontekstualizam – ovo stanovište nije rašireno među kontekstualistima. Naprotiv.

Jedan od razloga za ovo može biti osećaj da je asimetrija koju uvodi Zeman i na koju smo se mi ovde pozivali, u izvesnom smislu *ad hoc* i da nema jasno opravdanje osim što je teorijski upotrebljiva na ovom mestu. Ipak, mi mislimo da se može pokazati kako je pomenuta asimetrija tesno povezana sa konverzionim mehanizmima za koje najznačajniji predstavnici kontekstualizma tipično smatraju da igraju ključnu ulogu u podizanju epistemičkih standarda, te da bi stoga za njih bilo čak i konsekvantno da prihvate i veći značaj subjektovog konteksta i Zemanov princip najviših standarda.

Ovde pre svega imamo u vidu Luisova (David Lewis) konverziono pravila. Za početak, pravilo pažnje (*engl. rule of attention*) verovatno je najpoznatije od takvih mehanizama.¹¹ Ovo pravilo nalaže da one mogućnosti na koje sagovornici u toku razgovora usmeravaju svoju pažnju samim tim ne smeju biti ignorisane i stoga predstavljaju relevantne alternative. Bez obzira na to što neka mogućnost nije razmatrana u okviru ogromnog broja konteksta, jednom kada je uzmemo u obzir u datom kontekstu – ona automatski postaje relevantna.

Pravilo pažnje je blisko povezano sa drugim konverzionim mehanizmom za koje Luis smatra da utiče na promenu *konverzionog rezultata* (*engl. conversational score*). U pitanju je pravilo prilagođavanja (*engl. rule of accommodation*).

¹⁰ U suprotnom, da se njegovo pravilo odnosi na najviše standarde u apsolutnom smislu, njegova pozicija bi bila osuđena na skeptički invarijantizam.

¹¹ Drugi kontekstualisti govore o nekim drugim konverzionim pravilima: Dirouz o *pravilu osetljivosti* (*engl. rule of sensitivity*), Koen o *upadljivosti greške* (*engl. salience*) i dr., ali sva navedena pravila na sličan način objašnjavaju mehanizme promena epistemičkih standarda.

Ovo pravilo nalaže da određena pretpostavka koja nije eksplicitno bila prisutna u pređašnjem toku razgovora samim izricanjem treba biti prihvaćena kao istinita, radi uspešnosti konverzacije. Preciznije, Luis kaže sledeće: „Ako je u trenutku t rečeno nešto što zahteva da iskaz p bude prihvatljiv, i ako p nije pretpostavljeno neposredno pre trenutka t , onda – *ceteris paribus* i u okviru određenih granica, iskaz p počinje da važi u trenutku t ” (Lewis 1979: 340).

Jasno je na koji način pravila pažnje i prilagođavanja utiču na povišavanje epistemičkih standarda: kada sagovornici u konverzaciji ukažu na neku alternativu koja prethodno nije razmatrana, ova pravila nalažu da radi uspešnosti konverzacije standardi za pripisivanje znanja budu promenjeni tako da pomenuta alternativa bude istinita. Na taj način se objašnjava kako dolazi do povišavanja epistemičkih standarda i kako, između ostalog, radikalne skeptičke alternative postaju relevantne. Ipak, snižavanje epistemičkih standarda ne ide tako jednostavno pomoću ovih pravila. Otud asimetrija – standarde je jednostavno povišati, ali ih nije tako lako sniziti.

Poreklo ove asimetrije krije se verovatno u infalibilističkoj intuiciji o prirodi znanja. Ukoliko postoje neeliminirane mogućnosti greške, čini se da svako pripisivanje znanja postaje neispravno. Međutim, pošto se suština kontekstualizma ogleda u tome da u okviru različitih konteksta različite alternative dobijaju svoju relevantnost, sledi da je svaka kontekstualistička pozicija zapravo falibilistička. Da bismo neome pripisali znanje nije neophodno isključiti svaku (zamislivu) alternativu, već samo one koje su relevantne u datom kontekstu. Takođe, kontekstualisti smatraju da jednostavno pominjanje određenih alternativa, odnosno mogućnosti greške, uglavnom nije dovoljan uslov da tu alternativu učini relevantnom.

To znači da nije nužno da svako pominjanje određene alternative ili isticanje neke mogućnosti greške izazove povišavanje standarda za pripisivanje znanja. Analogno tome, nije nužno da se procena istinosnih vrednosti saznavnih tvrdnji uvek vrši na osnovu viših epistemičkih standarda, kako smatra Zeman. Pošto kriterijum za utvrđivanje epistemičkih standarda predstavlja složenu relaciju između namera, očekivanja i pretpostavki učesnika u konverzaciji, ali takođe i subjektivih praktičnih interesa, namera, očekivanja i okolnosti u kojima se nalazi, nije jednostavno utvrditi u svakom pojedinačnom slučaju čiji standardi će imati prednost. Ipak, dovoljno je naglasiti da faktori subjektivog konteksta (i nekonverzionog i konverzionog) igraju bitnu ulogu u uspostavljanju epistemičkih standarda prilikom procenjivanja istinitosti saznavnih tvrdnji.

Literatura

- Cohen, S. (1988) “How to be a Fallibilist”, *Philosophical Perspectives* 2, *Epistemology*: 91–123.
- Cohen, S. (1999) “Contextualism, Skepticism, and the Structure of Reasons”, *Philosophical Perspectives* 13: 57–89.
- DeRose, K. (1992) “Contextualism and Knowledge Attributions”, *Philosophy and Phenomenological Research*, 52(4), 913–929.

- DeRose, K. (1998) "Contextualism: An explanation and defense" In J. Greco & E. Sosa (eds.), *The Blackwell Guide to Epistemology*. Blackwell. pp. 187–205.
- DeRose, K. (2009) *The Case for Contextualism: Knowledge, Skepticism and Context*, Vol. 1, Oxford University Press.
- Dretske, F. (1970) "Epistemic Operators", *Journal of Philosophy* 67: 1007–1023.
- Dretske, F. (1981) "The Pragmatic Dimension of Knowledge", *Philosophical Studies* 40 (3): 363–378.
- Dretske, F. (2004) "Externalism and Modest Contextualism", *Erkenntnis* 61: 173–186.
- Goldman, A. (1976) "Discrimination and Perceptual Knowledge", *Journal of Philosophy* 73: 771–791.
- Greco, J. (2008). What's Wrong with Contextualism? *The Philosophical Quarterly* (1950), 58(232), 416–436.
- Hawthorne, J. (2004) *Knowledge and Lotteries*, Oxford: Oxford University Press.
- Lewis, D. (1979) "Scorekeeping in a Language Game", *Journal of Philosophical Logic* 8: 339–359.
- Lewis, D. (1996) "Elusive Knowledge", *Australasian Journal of Philosophy* 74: 549–567.
- Moore, G. E. (1959) *Philosophical Papers*, London: George Allen & Unwin Ltd.
- Stanley, J. (2005) *Knowledge and Practical Interests*, Oxford: Clarendon Press.
- Unger, P. (1971) "A Defence of Skepticism", *Philosophical Review* 80 (2): 198–213.
- Williams, M. (2001) "Contextualism, Externalism and Epistemic Standards", *Philosophical Studies* 103: 1–23.
- Zeman, D. (2010) "Knowledge Attributions and Relevant Epistemic Standards", in F. Recanati, I. Stojanović & V. Neftali (eds.), *Context Dependence, Perspective and Relativity*, Mouton de Gruyter.

Marko Perić

Milan Jovanović

IN FAVOUR OF TWOFOLD CONTEXTUAL DEPENDANCE OF KNOWLEDGE CLAIMS

Summary

Conversational contextualism is a position in the philosophy of language according to which the truth conditions of knowledge claims (sentences that we use to ascribe or deny knowledge to someone) have a significant pragmatic dimension, making those conditions different in different contexts. But which context is crucial when someone utters „S knows that p“: the context of the attributor of knowledge or the subject to whom knowledge is ascribed? In this paper, we defend the thesis that both contexts are important for assessment of knowledge claims. We start by analyzing some counterexamples to attributor contextualism, and then propose a way to incorporate factors of both the subject and attributor contexts into that account, which is in agreement with our linguistic intuition about „knows“. We also analyze the principle proposed by Dan

Zeman (Zeman 2010), which always favours the more restrictive out of two contexts, indicating the asymmetry between their respective epistemic standards. That asymmetry has its origins in the infallibilistic intuition about knowledge and is revealed by conversational mechanisms like the Lewisian rules of attention and accommodation (Lewis 1979).

markoperic986@gmail.com
milanjov844@yahoo.com